

Міністерство освіти і науки України

**Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний університет»**

Кафедра української мови та літератури

**НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«Культура усного мовлення з методикою аналізу художнього тексту»**

підготовки здобувачів ступеня вищої

освіти бакалавр

(назва рівня вищої освіти)

спеціальності 014 Середня освіта (українська мова та література)

(шифр і назва спеціальності)

спеціалізації українознавство, художня культура

(назва спеціалізації)

РОЗРОБИЛА ТА ВНЕСЛА КАФЕДРА української мови та літератури

УКЛАДАЧІ ПРОГРАМИ:

канд. філол. наук, доцент кафедри української мови та літератури Г. М. Куцак;
канд. філол. наук, доцент кафедри української мови та літератури
Н. П. Лапушкіна.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

канд. філол. наук, доцент кафедри теорії і практики початкової освіти ДДПУ
В.П. Сиротенко;
канд. філол. наук, доцент кафедри української мови та літератури
Л. М. Тищенко.

Рекомендувала до впровадження
науково-методична рада
Державного вищого навчального закладу
«Донбаський державний педагогічний університет»
“10” травня 2016 р.
протокол № 3

Перший проректор _____

О. Г. Набока

ВСТУП

Навчальна програма дисципліни «Культура усного мовлення з методикою аналізу художнього тексту» складена відповідно до освітньої програми та навчального плану підготовки здобувачів ступеня вищої освіти бакалавр зі спеціальності 014 Середня освіта (українська мова та література).

Предметом вивчення навчальної дисципліни є принципи оволодіння українською мовою, що є складником культури людини, навичками комунікації; мовна компетенція; загальноприйнятий мовний етикет; аналіз художнього тексту різних видів.

Міждисциплінарні зв'язки: сучасна українська літературна мова, мовознавство, педагогіка, українознавство, соціологія, історія української літератури, теорія літератури, психологія, етика.

Програма навчальної дисципліни містить такі змістові модулі:

1. Культура усного мовлення.
2. Концептуальні основи аналізу художнього тексту

1. Мета і завдання навчальної дисципліни

1.1. Мета вивчення навчальної дисципліни «Культура усного мовлення з методикою аналізу художнього тексту» – дати здобувачам знання про мову як унормоване явище, систему в різних комунікативних ситуаціях; виявити її зв'язок з інтердисциплінарними науками; окреслити роль мови в житті суспільства загалом і кожної людини зокрема; виробляти вміння роботи з художнім текстом .

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни «Культура усного мовлення з методикою аналізу художнього тексту» – формування мовної компетенції, тобто системи знань про мову, мінімуму мовних і мовленнєвих понять, достатніх для здійснення комунікації в межах певної сфери спілкування; простеження закономірностей функціонування мови; забезпечення належного рівня культури мовлення здобувачів, розвитку комунікативних умінь і навичок і їх практична реалізація (оволодіння «кодексом ввічливості»); розширення і поглиблення знань майбутніх педагогів-україністів у галузі аналізу художнього тексту на основі досягнень філологічної та педагогічної науки, новаторського досвіду науковців, вчителів, викладачів філологічних дисциплін вишу; сприяння набуттю вмінь використовувати різні види аналізу художнього тексту, впроваджувати їх у шкільну практику

1.3. За результатами вивчення дисципліни у здобувачів повинні бути сформовані такі компетентності:

загальні:

1. Соціокультурна компетентність:

– розуміти роль культури, науки в розвитку цивілізації, їх співвідношення і пов'язаних з ними сучасних соціальних і етичних проблем, цінності наукової

раціональності та її історичних типів, знати структуру, форми й методи наукового пізнання, їхню еволюцію;

– знати форми й типи культур, основні культурно-історичні світові центри та регіони, закономірності їхнього функціонування й розвитку, знати історію культури України, її місце у світовій культурі і цивілізації;

– бути обізнаним у найважливіших галузях та етапах розвитку гуманітарного і соціально-економічного знання, основних наукових школах, напрямках, концепціях, джерелах гуманітарного знання і видах роботи з ними;

– уміти аналізувати в загальних рисах основні економічні події у своїй країні і за її межами, знаходити і використовувати інформацію, необхідну для орієнтування в основних поточних проблемах економіки;

– знати права і свободи людини й громадянина, уміти їх реалізувати в різних сферах життя, знати Конституцію України;

– мати уявлення про наукові, філософські й релігійні картини світу, сутність призначення та сенс життя людини, про різноманітність людського пізнання, співвідношення істини і помилки, безвір'я і віри, раціонального та ірраціонального в людській уяві, особливості функціонування знання в сучасному суспільстві, про естетичні цінності, їх значення у творчості та повсякденному житті, уміти орієнтуватися в них;

– сприймати й розуміти різні жанри мистецтва (художню літературу, живопис, музику).

2. Інформаційна компетентність:

– уміти користуватися сучасними інформаційними технологіями;

– вільно орієнтуватися в стрімкому потоці наукової інформації, вести особистий науковий пошук за допомогою різних інформаційних систем;

– уміти користуватися електронними носіями для ведення навчальної документації середньої та старшої школи;

– бути обізнаним та вміти вільно користуватися інформаційними системами: бібліотеками, каталогами, архівами, локальними та глобальними мережами для ефективного пошуку й структурування інформації.

3. Комунікативна компетентність:

– знаходити засоби виражати особисте ставлення учителя-гуманіста до культурно-естетичних проблем;

– уміти виражати й обґрунтовувати свою позицію з питань, які стосуються історичного минулого;

– сенситивність до можливостей адаптації матеріалу згідно з умовами загальноосвітніх навчальних закладів;

– уміння застосовувати різні методичні ситуації залежно від навчального контексту;

– уміти в практичній діяльності застосовувати знання етикету і дотримання етики ділового спілкування;

– вільно володіти українською мовою як державною і як мовою професійного та повсякденного спілкування з учнями;

– використовувати вербальні і позавербальні засоби комунікації, техніки взаємодії в ситуаціях спілкування зі школярами, батьками, колегами, адміністрацією школи.

4. Здоров'язбережувальна компетентність:

– розуміти природу психіки, знати основні психологічні функції та їхні фізіологічні механізми, співвідношення природних і соціальних чинників у становленні психіки, розуміти значення волі й емоцій, потреб і мотивів;

– уміти дати психологічну характеристику особистості (її темпераменту, здібностей), інтерпретацію власного психічного стану, володіти найпростішими способами саморегуляції;

– розуміти співвідношення впливу спадковості і соціального середовища, ролі й значення національних і культурно-історичних чинників у навчанні і вихованні;

– упроваджувати в навчально-виховний процес здоров'язбережувальні освітні технології через усвідомлення ідей здоров'язбереження та здоров'яформування, розвивати в учнів активну мотивацію щодо необхідності дбайливого ставлення до власного здоров'я;

– здійснювати моніторинг показників індивідуального фізичного й психічного розвитку школяра, на основі знань про його вікові анатомо-фізіологічні особливості, теорію спадковості, фактори ризику прогнозувати можливі зміни здоров'я і проводити відповідні психолого-педагогічні чи коригувально-реабілітаційні заходи;

– попереджати виникнення небезпечних для здоров'я ситуацій, у разі потреби ліквідувати чи уникати їх наслідків;

– уміти надавати долікарську допомогу з різних видів уражень: травматичних, термічних, хімічних, радіаційних та ін.

5. Акмеологічна компетентність:

– застосовувати теоретичні знання й практичні навички для оволодіння основами теоретичних філологічних дисциплін;

– використовувати знання, уміння й навички, професійно профільовані знання в галузі філологічних наук;

– володіти способами самостійного опанування знань, уміти реалізувати отримані знання в професійній діяльності;

– розуміти зміст взаємозв'язків духовної, біологічної та соціальної основ у людині, ставлення людини до природи і протиріч, які виникли в сучасну епоху технічного розвитку й кризи існування людини в природі;

– мати уявлення про сутність свідомості, її взаємодії з підсвідомим, про роль свідомості і самосвідомості в поведінці, спілкуванні і діяльності людей, формуванні особистості;

– поєднувати практичну і професійно-педагогічну цілі з реалізацією виховної загальноосвітньої та розвивальної функцій;

– бути готовим реалізовувати набуту підготовку у своїй майбутній діяльності.

спеціальні:

1. Психолого-педагогічна компетентність:

– усвідомлювати перспективні тенденції розвитку педагогічної науки, що ґрунтуються на кращих світових національних педагогічних здобутках минулого та сучасності.

2. Фундаментально-прикладна компетентність:

– уміти працювати з науковою літературою, визначати суть та характер нерозв'язних наукових проблем, пропонувати свої варіанти розв'язання, узагальнювати й класифікувати емпіричний матеріал;

– опанувати систему сучасних прагмалінгвістичних знань про структуру, закономірності та найважливіші аспекти мовної, зокрема й міжкультурної, комунікації.

– мати базову теоретичну та практичну підготовку з української мови та літератури.

3. Методична компетентність:

– володіти основними правилами оформлення ділової документації українською мовою;

– дотримуватись норм сучасної української літературної мови.

На вивчення навчальної дисципліни відведено 180 годин / 6 кредитів ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1

Культура усного мовлення

Культура усного мовлення як предмет вивчення. Мова і мовлення в житті людини. Основи культури усного мовлення. Складники техніки усного мовлення. Українська мова в житті суспільства. Державний статус української мови. Мовна норма. Функції мови і мовлення. Поняття культури мови і мовлення. Культура мови і час. Мовна культура особистості. Образ рідного слова у мовному вихованні. Культура мовлення. Мовленнєвий етикет як компонент комунікації майбутніх учителів. Основні комунікативні ознаки культури мовлення. Якості культури усного мовлення. Правильність мовлення: правильність наголошення, граматична правильність. Логічність та ясність мовлення: залежність логічності мовлення від точності вживання слів. Чистота мовлення. Доречність і достатність викладу думок. Виразність як ознака культури мовлення. Орфоепія. Техніка виразного мовлення: дихання, голос, дикція, наголос. Виразність мовлення й структурно-інтонаційна організація тексту: партитура тексту; міміка і жест як компоненти виразності. Культура мови й етикет спілкування. Мовний етикет українців. Українська мова як засіб формування національної свідомості. Мовні обов'язки громадян. Мова і етнос. Двомовність. Мистецтво гречності. Культура спілкування. Мова – це голос народу. Мовлення і етикет. Правила спілкування.

Змістовий модуль 2

Концептуальні основи аналізу художнього тексту

З історії методики аналізу художнього твору. Літературознавчий та шкільний аналізи художнього тексту. Принципи організації аналізу літературного твору. Шляхи, види, методи та прийоми аналізу. Методи аналізу художнього тексту в сучасному літературознавстві. Порівняння оригіналу і перекладу в процесі вивчення літератури. Шляхи шкільного аналізу художнього

твору: аналіз слід за автором, пообразний аналіз, проблемно-тематичний аналіз. Види аналізу: філологічний, психологічний, біографічний, компаративний, культурологічний, лінгвістичний міфологічний, хронотопічний, герменевтичний, текстуальний контекстуальний, інтертекстуальний, гендерний тощо. Рекомендації щодо доцільності використання того чи того виду аналізу під час вивчення певного художнього тексту.

3. Рекомендована література

1. Бронзенко Т. Літературознавчий аналіз тексту у формі уроку / Т. Бронзенко // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2006. – № 1 – С. 10–15
2. Бондаренко Ю. Міфопоетичний аналіз творів історіософського змісту на уроках літератури / Ю. Бондаренко // Українська мова і література в школі. – 2006. – № 3. – С. 25–29
3. Бондаренко Ю. Хронотопічний аналіз тексту у світлі філософсько-історичних підходів до вивчення літератури / Ю. Бондаренко // Українська мова і література в школі. – 2007. – № 4. – С. 21–24
4. Вихованець І. Р. Розмовляймо українською : мовознавчі етюди / І. Р. Вихованець ; післямова А. Загнітка. – К. : Пульсари, 2012. – 160 с.
5. Гандреас-Екшмідт К. Компаративний аналіз західноєвропейської (Поль Верлен) і української (Павло Тичина) модерністичної поезії / К. Гандреас-Екшмідт, Ю. Романенко // Дивослово. – 2010. – № 5 – С. 10 – 15.
6. Головащук С. І. Українське літературне слововживання / С. І. Головащук. – К. : Вища шк., 2006. – 184 с.
7. Городенська К. Г. Довідник з української мови (найновіші рекомендації) / К. Г. Городенська, Н. І. Кочукова, Г. М. Куцак. – К. ; Слов'янськ, 2015. – 156 с.
8. Городенська К. Українське слово у вимірах сьогодення / Катерина Городенська [Ін-т укр. мови НАН України] – К. : КММ, 2014. – 124 с.
9. Гриценко Т. Б. Українська мова та культура мовлення / Т. Б. Гриценко. – К. : Центр навч. літератури, 2005. – 533 с.
10. Ісаєва О.О. Концептуальні основи аналізу художнього тексту в школі (про герменевтичну спрямованість цього аналізу) / О.О. Ісаєва // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2004. – № 6. – С. 2 – 5.
11. Клименко Ж. В. Теорія і технологія вивчення перекладних художніх творів у старших класах загальноосвітньої школи: монографія / Ж. В. Клименко. – К. : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2006. – 340 с.
12. Куцевол О. М. Методика викладання української літератури (креативно-інноваційна стратегія): навчальний посібник / О. М. Куцевол. – К. : Освіта України, 2009. – 464 с.
13. Капелюшний А. О. Практична стилістика української мови : навчальний посібник / А. О. Капелюшний. – Вид. 2-ге, перероблене. – Львів : ПАІС, 2007. – 400 с.
14. Курило О. Уваги до сучасної української літературної мови / Олена Курило. – К. : Основи, 2008. – 303 с.

15. Лозова Н. Є. Дзвона чи дзвону? Або -а (-я) чи -у (-ю) в родовому відмінку : словник-довідник / Н. Є. Лозова, В. Б. Фридрак. – К. : Наук. думка, 2007. – 168 с.
16. Мацевко-Бекерська Л. Методика викладання світової літератури : навчально-методичний посібник / Лідія Мацевко-Бекерська. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. – 320 с.
17. Марценко Г. О. Компаративний аналіз текстів: комунікативно-мовленнєвий аспект // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2007. – № 31. – С. 14–16
18. Мірошниченко Л. Ф. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах : підручник / Л. Ф. Мірошниченко. – К. : Вища школа, 2007. – 359 с.
19. Мозгова Л. Технологія гендерної літературної освіти. Система уроків у старшій школі / Л. Мозгова // Дивослово. – 2010. – № 3. – С. 6–10.
20. Мозгова Л. Взаємозв'язки шкільного літературознавства і гендерної психології / Л. Мозгова // Дивослово. – 2007. – № 7. – С. 5 – 8
21. Нові й актуалізовані слова та значення : словникові матеріали (2002–2010) / кер. проекту і відп. ред. О. М. Тищенко, авт. колектив : В. О. Балог, Н. Є. Лозова, Л. О. Тименко, О. М. Тищенко [Інститут української мови НАН України] – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010. – 280 с.
22. Олійник О. Б. Культура мовлення : навчальний посібник / О. Б. Олійник, В. Д. Шинкарук. – К. : Кондор, 2008. – 296 с.
23. Островська Г.О. Навчити учнів сприйняття художніх категорій простору і часу / Г.О. Островська // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2005. – № 6. – С. 33–35.
24. Словник української мови / ред. В. В. Жайворонок. – К. : Просвіта, 2012. – 1320 с.
25. Стишов О. А. Українська лексика кінця ХХ століття : (на матеріалі мови засобів мас. інформації) / О. А. Стишов. – 2-ге вид., переробл. – К. : Пугач, 2005. – 388 с.
26. Ситченко А. Л. Теоретико-методичні засади аналізу художнього твору в шкільному курсі літератури : автореф. дис. на здобуття наук. ступення доктора пед. наук : 13.00.02 / А.Л. Ситченко ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2005. – 40 с.
27. Ситченко А. Методичні умови формування вмінь літературного аналізу / А. Ситченко // Українська література в загальноосвітній школі. – 2007. – № 11. – С. 21–23.
28. Ситченко А. Основи взаємодії наукових і навчальних методів літературного аналізу / А. Ситченко // Дивослово. – 2007. – № 5. – С. 14–16
29. Таранік-Ткачук К. Компаративістика як складова профільного вивчення предметів мовно-літературного циклу в старшій профільній школі : теорія і технологія / К. Таранік-Ткачук, О. Ніколенко, Ж. Клименко, Н. Торкут // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2010. – № 11–12. – С. 2.
30. Ткаченко А. О. Філологічний аналіз і синтез // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2004. – № 7. – С. 53–58.

31. Українська мова : енциклопедія / [за ред. І. В. Муромцева]. – К. : Майстер-клас, 2011. – 400 с.

32. Читай і знай! : довід.-практикум з граматики та стилістики сучас. укр. мови / Н. Я. Дзюбишина-Мельник, О. Я. Лаврінець, К. С. Симонова, Л. Ф. Ціпцюра. – 2-ге вид. – К. : Києво-Могилянська академія, 2008. – 198 с.

33. Читай і знай! – 2 : довід.-практикум з фонетики, орфоепії, орфографії, лексикології, фразеології сучасної української мови / О. Я. Лаврінець, К. С. Симонова, І. А. Ярошевич. – К. : Києво-Могилянська академія, 2009. – 206 с.

34. Шалагінов Б. Б. «Науковий» та «шкільний» аналізи художнього тексту / Б.Б. Шалагінов // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2004. – № 6. – С.6–9.

4. Форма підсумкового контролю результатів навчання: залік.

5. Засоби діагностики результатів навчання: тести, поточні контрольні роботи, технічні засоби для аудіювання.

